

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Amstelodami, 1672

Rema Ad Confluentes Warnae Et Visurgis, Pagus Ravensbergici Comitatus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-7830

R E M A

AD CONFLUENTES WARNÆ ET VISURGIS,
PAGUS RAVENSBERGICI COMITATUS.

MEMORIÆ. SACRUM

INCLYTA. FRANCORUM. FASTIS. UBI. WARNA. VISURGIS
AMNE. RECEPTA. SUÆ. NOMINA. PERDIT. AQUÆ
SAXONE. PIPINUM. FUSO. SPECTAVIT. OVANTEM
REMA. TRIUMPHALI. FERRE. TROPÆA. MANU
HILDIGARIQUE. NECI. VICTRICIA. CASTRA. SECUTI
FRANCIGENAS. MOESTIS. ILLACRYMARE. MODIS
FORTIS. ET. EXEMPLO. CAROLUM. GENITORIS. AVIQUÆ
SAXONICÆ. VALIDAS. FRANGERE. GENTIS. OPES
TALIBUS. ILLUSTRIS. TITULIS. PLUS. REMA. SUPERBIT
QUAM. QUOD. RHEMORUM. NOBILE. NOMEN. HABET

FERDINANDUS. DEI. ET
APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCO-
PUS. PADERBORNENSIS. COADJUTOR
MONASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS
COMES. PYRMONTANUS. ET. LIBER. BA-
RO. DE. FURSTENBERG

REMÆ. AD. CONFLUENTES. WARNÆ. ET. VISUR-
GIS. SITÆ. PIPINI. EJUSQUE. FILII. CAROLI. M
FRANCORUM. REGUM. SAXONICIS. EXPEDITIO-
NIBUS. AN. DCCLIII. ET. AN. DCCLXXXIII. CELE-
BRIS. PAGI. MEMORIÆ

M. H. P

L

NO.

N O T Æ.

I. **I**NCLYTA FRANCORUM FASTIS.] Post Romanæ monumenta procedimus ad Francica & Saxonica. Quare de utraque gente pauca præmonere, non inconueniens ingratumve fore censuimus. Nec enim ut de Romanis, ita de Francorum Saxonumque origine constat; neque eâ hætenus quicquam obscurius fuit, quæ nunc à tot scriptoribus pertractata explicataque certius lumen accepit, ut qui simus, & quibuscum gentibus bellatum sit, & à quibus hæc monumenta posteris relicta sint, planiùs affirmare & profiteri liceat.

Franci populus, qui sub Francico nomine bella gessit contra Romanos, primùm audiri & innotescere cœpit Valeriano & Gallieno Impp. circa annum Christi cc. xxiii. Ideò nec apud C. Julium Cæsarem, Tacitum, Velleium, Plinium, Strabonem, Dionem, Prolemæum, ceterosque priscos scriptores Francorum mentio. Celebre autem Francorum nomen apud posteriores historicos ac scriptores, Aurelium Victorem, Eutropium, Ammianum, Vopiscum, & quotquot Augustam Cæsarem historiam scripserunt. Inde apud Zosimum, Procopium, Agathiam, Aethium, D. Hieronymum, Claudianum, Aufonium, Gregorium Turonensem, Apollinarem, ac ceteros auctores; quemadmodum id Franci scriptores Tillius & Valefius, Nuenarius Comes, Cluverius & Pontanus, & quotquot Francorum originem tradiderunt, probè agnoscunt. Ex quibus eruditi passim viri deducunt, ante tempora Gallieni nullum extitisse certum populum nationemve Francorum nomine insignitam. Sanè si qua gens Francica extitisset ante Gallieni imperium, non eam omisisset Tacitus, tam accuratus Germanarum gentium scriptor, non ceteri historici & geographi.

Ideò gentis Francicæ origo hætenus multùm obscura latuit, multisque fabulis aspersa, & erroribus obnoxia fuit. Reperies enim primùm, qui cum Francicis aliquot scriptoribus, & Trithemio

themio Hunibaldi fabulas secuti, Francos à Trojanis reliquiis, & ex Pannonia deducunt ad Rhenum; atque hi auctores, ut fabulam fabulâ augeant, tradunt Francos, postquam diu in Pannonia refedissent, conditâ etiam Sicambriâ urbe, Valentiniani Imperatoris rogatu domuisse Alanos, ob id tributo ab Imperatore liberatos, ac Francos, hoc est, *feroces* Atticâ linguâ primùm appellatos esse, cùmque Romani rursùm tributa exigent, rebellasse, & ad Rhenum penetrasse. Egregii sanè historici, quasi Valentiniani primùm ævo Franci exorti sint. Et quæ Attica vox Francos sonat? Et tamen hæc opinatio Sigebertum, Paulum Æmilium, & plures celebres historicos abduxit, tanquam gentem Francicam nobiliorem facturi essent, si ab exteris magis quàm ex Germanis origines arcesserent; Simul tamen hi auctores fateri coguntur è Germania prodiiisse Francos, qui rupto Rheni limite Gallias invaserint. Inde alii Francorum quidem gentem ab antiquissimis Romanorum temporibus in Germania extitisse asserunt, sed parvam invalidamque latuisse, donec aucta sensim populis atque armis emerferit, & ad Rhenum proruperit, ideò Tacito incognitam fuisse. Sed tam facile hæc refelluntur, quàm asseruntur, nullo gentis ejus tam diu latentis indicio in medium allato. Haud dissimili commento Turnebus Francos ex Scandinavia educit à Firassii populis, Ptolemæo memoratis. Genebrandus lib. 2. & 3. chron. Stephanus Forcatulus l. 5. de Imp. & Philosophia Gall. Bodinus in meth. hist. cap. 9. Francos primâ origine Gallos fingunt, qui inter cæteras migrationes gentium sedes in Germania & Pannonia habuerint. Ibi verò postquam à Romanis acerbâ premerentur servitute, rediisse in Gallias ad natale solum. Nova rursùm figmenta ingenii. Nam ubi hi Franci Gallicæ nationis tam diu latuerint, nemo ex his auctoribus docere potest, nec quales fuerint, Boiine, an Tectosages, an Scordisci, ne inter ipsos quidem convenit.

Alii denique Francos ex prima gentis origine ex Franconia deducunt. Plausibilis hæc multorum sententia fuit, sed jam dudum ex suis erroribus resecta; quando Franconia Alemanniæ

pars cognita, & à Clodoveo Franc. Rege, aut filio ejus Theodorico Auſtraſiæ Rege, devictis Alemannis, cum omni ea regione ad Francorum regnum acceſſit. Nec antè Francorum nomen ibi auditum, tametſi Franci fortè jam antè ad Nicrum aliquando proruperant. Sed & diu ante hæc tempora Francorum nomen celebre inter Rhenum, Viſurgim, atque Albim, priuſquàm arma Francorum in eas regiones penetrarent. Nec minùs antiquitatis periti hæc explodunt, quàm qui ex Mæotide palude, aut Pannonia Francos evocant, aut mutato Sicambrorum nomine, à Franco quodam fictitio Trojanæ ſtirpis Rege appellatos ſcripſere.

Illa demum certa & explorata ſententia eſt, veterem Franciam inter Rhenum, Viſurgim, atque Albim requirendam eſſe. Nec alibi magis quàm in ipſa Weſtphalia, viciniſque ad Iſalam & Friſiæ oras, aut Rheni oſtia regionibus Francos reperiri. Hæc priſcorum omnium ſcriptorum, à quibus Francorum primùm nomen & bella cum Romanis nobis ſunt conſignata, una conſenſio eſt. Neque de hac re quiſquam integrè judicare poterit, ut rectè Cluverius pronuntiat, niſi in omni veteri Romanorum hiſtoria probè verſatus ſit. Quod cum noſtro demum ævo viri docti & antiquitatis periti præſtiterint, (quorum magnus apud nos eſt numerus,) in hanc nobiſcum ſententiam convenerunt, Trithemius lib. 3. c. 20. de orig. Franc. Nuenarius Comes præfat. in Eginhardum, Rhenanus lib. de Germ. cap. de Francis, Althamerus in Tacitum, Reineccius de Orig. Sæx. Hadrianus Junius in Batavia, Miræus in Chron. Gelenius in ſacr. Colon. & Plectrude, Browerus lib. Antiq. Trevir. ad An. Chriſti cccclxxxviii. Crumbachius in hiſtoria D. Urfulæ, Petavius in Rat. temp. lib. 6. c. 13. Bucherius in diſp. hiſt. & Belg. Romano, Rivius dec. 1. l. 1. Cluver. l. 3. c. 20. Pontan. de Orig. Franc. Chytræus in Prolog. Horrion in Paneg. Paderb. Valeſius in præfat. Geſt. Franc. Res ita ſe habet. Poſtquam bellicoſi intra Rhenum & Viſurgim populi, Sicambri, Bruçteri, Tençteri, Ulipetes, Catti, Angrivarii, Chauçi, Chamavi, Cheruſci, Marſi, Chattuarii ſive Attuarii, Friſii, Tubantes, cæteriſque jam inde à C. Julii Cæſaris ævo continua cum Romanis bella geſſif-

gessissent, nunc victores, nunc victi, veritque ne toti in Romanorum servitute venirent, factâ conspiratione in unum foedus & belli societatem pro infita gentis libertate conveniunt, sumptoque ad id *Franco* nomine, tanquam libertatis signo (quod *Franckon* liberum gentis linguâ hominem sonat) tot sæculis acerrima bella adversus Romanos gesserunt, exciti cum primis Alemannorum exemplo, qui jam sæpius in Gallias excusso Romanorum jugo irruerant: atque ex his, quos diximus, populis conflata esse hanc belli societatem evincunt prisca scriptores. Nam Sicambros Claudianus & Apollinaris, aliique Francos toties compellant, Bructeros Sulpitius Alexander, Nazarius & Eumenius in Panegyricis, Chaucos & Cheruscicos Claudianus, Chamavos Aufonius, Catts Sulpitius Alexander, Attuarios Marcellinus, Frisios Panegyricus Constant. M. dictus, Salios Marcellinus denuò, & Zosimus, aliique scriptores inter Francos numerant. Adhibeatur in hanc rem tabula itineraria circa annum cccxxx. conscripta, in qua à Rheni ostio ascendendo ad dexteram ripam, leguntur hi populi, *Chauci, Ampsivarii, Cherusci, Chamavi, qui & Franci*; sequitur in eadem ripa magnis literis scriptum *FRANCIA*. Inspiciantur vetera monumenta, interque hæc vetus lapidis inscriptio à Ruperto detecta, quæ Divitense munimentum seu Tuitium ex adversa Agrippinæ ripa à Constantino M. in terra Francorum structum exhibet. Extat apud Spanhemium de præstant. & usu numism. dissert. 8. pag. 750. è cimel. Reg. Gall. & Card. Leopold. Med. erutus aureus Constantini M. nummus, qui ex una parte Constantini effigiem signat, ex altera tropæum, jacentem videlicet mulierem, consuetum debellatæ provinciæ symbolum, hac inscriptione: *G A U D I U M R O M A N O R U M*. Infra, *FRANCIA*. Ubi verò hæc Francia requirenda sit, docent nos res gestæ Constantini M. & pons ab eo Cæsare apud Ubios Rheno instratus, per quem exercitus in Francos traductus.

Pervolvantur omnes Historici, Panegyrici, Poëtæ, qui veterum Francorum res gestas nobis tradiderunt: haud alibi veteres Francorum sedes magis reperientur, quàm intra Rhenum &

Visurgim, quæ regio post Westphalia dicta est. Quapropter Sidonius Apollinaris Francicæ regionis flumina perſcribens, Vahalim, Vidrum, Visurgim atque Albim introducit, ac Vahalim quidem, quod eâ tempeſtate Franci Salii Rhenum tranſgreſſi illas Bataviæ Belgicæque oras invaſerant. Fines ad eò veteris Franciæ, ne quis in his anceps hæreat, deſcripſit D. Hieronymus, in vita D. Hilarionis: *Inter Saxones & Alemannos gens extat, non tam lata, quàm valida, apud hiſtoricos Germania, nunc verò Francia vocatur.*

Hæc paucis de Francorum origine & veteri Francia, quæ à multis multò explicatiùs traduntur, nos brevitatis, & hujus inſiſtæ, per modum commentarii, ſcriptionis memores, verbo commonſtrare volumus, Francos à prima ſtirpe ſua fuiſſe Germanos, eoſque indigenas, quales plerique Germani Taciti judicio cenſentur, ac populi qui diverſis ante nominibus ferebantur, ii haud ſecus quàm Alemanni in idem Francicum nomen & belli ſocietatem pro libertate convenerunt. Ac nihil jam certius, quàm Francos hoſce non fuiſſe Germanos ſuperiores, ut ii volunt, qui ex Franconia & ſuperiori Germania deducunt, ſed inferioris Germaniæ inter Rhenum & Viſurgim incolas, eâ potiſſimum regione, quæ Westphaliæ nomen obtinet. Atque hi inferioris Germaniæ Franci ruruſum duplices; alii abſolutâ voce Tranſrhenani; alii cum additamento vocis Salii, quorum frequens mentio apud ſcriptores; iidemque Tranſrhenani, haud ſecus quàm omnes Franci à prima origine ſua, quibus Saliiorum nomen adhæſit indutum, quòd Salæ ſeu Ifalæ fluminis in Westphalia orti incolæ fuerint. Ii poſt Rhenum tranſgreſſi, Galliam ac Romanum ſolum ut cæteri Franci occupavère. Inde libro Notiçiæ Imperii Sali Gallicani, & Salii conjuncti Tubantibus referuntur, ubi trans Rhenum nativas ſedes incolère, ſecus quàm quidam cenſuerunt, cum Chiffletio & Pontano, qui Francos in Anſivarios & Salios diviſerunt, illos Tranſrhenanos, hos Ciſrhenanos aſſerendo, quibus poſtremùm acceſſit Bollandus in vita Sigeberti Regis ad primum Febr. diem. Omnium enim Francorum nativa origo Germania Tranſrhenana.

nana. Sanè Constantinus Cæsar, ac filii Cæsares, Julianus, aliique exinde Imperatores, ac Romani duces, qui in iis Galliarum regionibus oppugnarunt Francos, non ex patrio, sed alieno solo, quod transito Rheno infederant, toties rejecerunt, nec aliter comperiet, qui Marcellinum aliosque eorum temporum scriptores sincerè expenderit, quæ disceptatio hoc loco aliena est.

Hinc omnis Francia quadripartitò traditur. Prima Transrhenana, eaque antiquissima Francia. Altera Gallicana minor, complexa totam ferè Germaniam secundam, maximamque utriusque Belgicæ partem, quæ primis Francorum Regum armis, superato Rheni limite, parta regni sedes, ex quo regni Francici sedes Dispargo Cameracum provecta est. Gallicana major, postquam felice armorum successu interior quoque Gallia à Clodoveo rege adjecta, regni que sedes à Francis Parisiis collocata fuit, cœptumque regnum Francicum in Neustriam & Austrasiam, in Occiduum videlicet & Orientalem Franciam dividi. Quarta Francia nova, seu Orientalis Germania, quæ novo armorum & fortunæ cursu, debellatis Alemannis accessit ad Austrasiæ regnum, in eaque Franconia, quæ ab his victoribus Francorum nomen retinet. Tantum abest, ut Franconia prima Francorum sedes fingi possit. Ampla scriptionis materia, quæ historiæ servatur. Hic paucis indicare visum, dum ex hoc progressu Francorum Regum monumenta Franciæ introducimus.

2. UBI WARNA.] In diplomate Ludovici Germaniæ Regis, & Caroli M. nepotis, anno xxxiii. regni ejus in Orientali Francia, dato Herivordensi monasterio, eo, quo hodie, nomine *Werna* appellatur. Auctori vitæ Caroli M. apud Pithæum, dicta *Warana*, Adelmo *Waharna*, Annalib. Francor. apud Reuberum *Wagarna*, apud Canisium *Vinbarna*, Reginoni *Waahna*, Poëtæ Anonymo *Warna*, qui Hervordiâ urbe permeatâ ad pagum *Xemen Visurgi* infunditur. Ab hoc *Warna* nonnulli denominatos volunt *Varnos* seu *Varinos*, populum Cornelio Tacito in Germania, & Procopio lib. 4. hist. Goth. memoratum. Alii aliunde

liunde hujus gentis nomen arcessunt. Quod nos in medio relin-
quimus.

3. SAXONE.] Saxonum populus haud secus quàm Franco-
rum, ex parvis initiis ad magnam potentiam per inferioris Ger-
maniae provincias emerfit, successitque in gloriam Francorum,
ac prius etiam Saxonum nomen, quàm Francorum auditum,
traditumque à Ptolemæo. Eò gentis origo non minùs quàm
Francorum obscura, multisque fabulis involuta à scriptoribus.

Widichindus Corbeiensis vetus ad Visurgim scriptor, inqui-
rendo gentis incunabula, dum certa tradere voluit, fabulis præ-
ludit. Ita enim lib. I. Annal. Saxonum origines alii à Danis &
Normannis, alii à Macedonibus deducunt; sibi autem certum,
inquit, navibus advectos Saxones in Hardolaun, quæ aliis Ha-
deleria, locus in Archiepiscopatu Bremensi ad Albis ostia. Quo
verò tempore, aut unde, qualesve illi advenæ fuerint, ipse æ-
què incertus non expressit. Hinc alii arrepto fabulæ indicio, ex
Macedonia multò liberius finxerunt, & profugam partem ex A-
lexandri M. exercitu, cum 300 triremibus appulisse in ostia Al-
bis, factâque excursione Thuringos fugassè, eorumque exinde
terras infedisè. Canoræ nugæ, quæ nullum fidei indicium apud
ullum priscum probatumque auctorem reperiunt.

Alii deinde cum eandem sibi fingendi licentiam patère con-
spicerent, Saxones à *Sagis* seu *Sacis* Asiae populis deduxerunt.
Hæc Peaceri, Reineccii, Furmerii, Cifneri, Letzneri, aliorum-
que opinatio, quam magno quidem plausu, sed nullo alio argu-
mento obtrudunt, quàm ex nominis quadam similitudine, quæ
inter *Sacos* & *Saxones* se obtulit. Quo figmenti genere alii apud
Crantziùm Saxones à *Saxona* fluvio in Moldaviam se exoneran-
te arcessunt, quos origine alii Boios, alii Gallos comminiscun-
tur: verùm hæc commenta retulisse inter doctos, refutasse est.
Ad quorum figmenta referas Saxonem Grammaticum, Suffri-
dum Petri, Furmerium, ipsumque Crantziùm, apud quos
multis ante Christi natalem sæculis Saxones maria navigant,
commercia, foedera, bella, connubia agitant cum Danis, Sue-
vis, Finnis, Britannis, Frisis, quæ nonnisi ex traditis vulgi fa-
bulis

bulis, sine ullo probato antiquitatis auctore, ad vulgi oblectamenta narrantur. At Lucanus Poëta, inquit, jam ævo suo Saxonum meminit :

Et Biturix, longisque leves Saxones in armis.

Falluntur, non Saxones, sed Axones & Auxones, aut Suefones sunt, ut cum Turnebo meliores legunt. Quos verò Egefippus lib. 5. c. 15. de bell. Jud. ex oratione Josephi Saxones introducit Vespasiani ævo, ad Gratiani Cæsaris tempora spectant, quo Cæsare auctor scripsit, accommodavitque suo sæculo Saxonum & Scotiæ nomina.

Primus ergo qui Saxonum meminit Ptolemæus est, ut diximus. Collocat is gentem hanc lib. 2. geograph. apud Cimbricam Cherfonesum, eo loco, ubi nunc Holfatia est. Vixit Ptolemæus, teste Suidâ, Antonino Pio Imperatore, cujus imperii initia circa annum CLXI. Indè ad Diocletiani tempora nihil memorabile de Saxonibus. Eo Cæsare, uti Eutropius refert lib. 9. c. 15. littora Belgicæ & Aremoricæ, ipsamque Bataviam piraticis infestare cœperunt. Celebres posthæc, & Juliano cum primis Cæsare, ab Amisii ostio omnia maris littora obsederunt, Gallisque adeò infesti, ut totum illud littus ad Garummam fluvium *Saxonicum* dixerint, Ducesque *Saxonici littoris*, qui vim piraticam arcerent, imposuerint Romani. Inter primos Valentinianus Cæsar impetum stitit, uti hæc ab Orosio lib. 7. c. 32. Zosimo lib. 3. & Apollinari lib. 13. c. 6. perscripta sunt. Valuit Saxonum vis dominatu maris à Diocletiani ævo ad Theodoricum primum Austrasiæ Regem, postquam ejus armis victi exactique ex Austrasia, terrâ simul per eas regiones, quæ Saxonum postea nomen induerunt, invalescere cœperunt. Valentiniano III. Imperatore, unâ cum Juttis & Anglis Britanniam invasere, sub idem ferè tempus, quo Franci Galliam. Ita duæ Germanæ gentes terrâ marique nova sibi regna extra Germaniam armis peperere.

Igitur ut veram Saxonum originem reddamus, assèveranter dicimus, Saxones Germaniæ indigenas, &, quod jam plerique re meliùs exploratâ sentiunt, *auðx Jovas* esse, haud secus quàm

M

de

de ipsis Francis à nobis assertum est. Hæc Crantzii in præf. in Sax. Conradi Celtis, Althameri, Wilichii; Cluverii & aliorum sententia est. Figmenta enim ingeniorum sunt, qui vel advenas ex Macedonia, vel ex Africa, vel aliunde arcessunt. Quod enim Tacitus certissimus accuratissimusque scriptor universim de Germanis nostris lib. de mor. Germ. pronuntiat: *Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus & hospitibus mixtos*; id quemadmodum de cæteris Germaniæ transrhenanæ populis plerique sentiunt, ac nos de Francis ostendimus; ita de Saxonibus persuasum habemus. Hic jure possessionis pedem figimus, donec prodeant, qui aliud nos certiùs doceant. Quin Tacito id adeò persuasum fuit, ut repetierit: *Ipsæ eorum opinionibus accedo, qui Germania populos nullis aliarum gentium communiis infectos, propriam & sinceram, & tantum sui similem gentem extitisse arbitrantur.* lib. de mor. Germ.

Unum his opponitur, in quo refellendo multi laborant. Si indigenæ, inquiunt, sunt Saxones, & primâ origine Germani; cur eorum nulla apud Cæsarem, Tacitum, Plinium, Strabonem, aliosque ante Ptolemæum mentio? Crantzii ut id expediat; Cattorum nomine Saxones comprehendi censuit; & Saffos quasi Cattos à Tacito scribi asserit. At Saxones à primo ortu maritimi fuere, & trans Albim collocantur à Ptolemæo. Catti verò mediterranei sunt, & ad Visurgim se porrigunt. Pideritius in Chron. Lipp. Chaucorum nomine designari opinatur. Sed nec illi trans Albim ad Cimbricam Chersonesum rectè investigantur. Propius verò accessit Cluverius l. 3. antiq. Germ. cap. 21. quos enim Tacitus Fosos recenset medios inter Cherufcos & Cimbros, per hos ille Saxones designari contendit, quòd eodem loco Ptolemæus antiquissimæ originis Saxones visus est collocare. Quanquam non desint, qui Anglorum nomen à Taciti ævo in Saxonum commutatum velint; perinde ac Francorum & Alemannorum nomen à diversis populis assumptum est. Tanquam antiquitus Angli & Saxones una ad Albim gens fuerit: Nam Anglos hocce Tacitus ultimos Suevorum facit, collocatque infimos ad Albim, ubi & Saxonum sedes à Ptolemæo assignatur.

gnatur. Adhæc Angli celebris per id tempus gens in Germania fuit, quæ sicuti primaria victæ Britannia nomen imposuit. Ideoque Beda lib. 1. cap. 15. *Tunc Anglorum sive Saxonum gens, invitata à Rege Vortigerio, in Britanniam tribus longis navibus advehitur*: veluti Anglorum & Saxonum gentem unam faceret. Sed cum idem Beda post se planius exprimat, dicatque: *Advenerant autem de tribus Germania populis fortioribus, id est Saxonibus, Anglis, Vitis*, seu ut alii legunt, *Futis*, iisque postea diversas Britannia partes & provincias assignet, in quibus singuli possessionem ceperant, satis tres diversi populi recognoscuntur. Ac Saxones quidem etiam ævo illo ad Visurgim, & trans flumen sedes suas habuisse dixerim, quando in ea regione, quæ post Westphalia nomen obtinuit, scriptores plerique tam prisca quàm recentiores, antiquos Saxones deponunt. Igitur vicinorum quidem & confinium, sed diversorum populorum unum id. fœdus, unaque belli societas fuit. Nec verisimile est, ab una Anglorum gente, quæ tum angustis adhuc terminis continebatur ad Albim, universam Britanniam subigi potuisse, aliâ semper atque aliâ belli sobole & multitudine è Germania per mare evocatâ. Quæ certius cognoscuntur, si quis superiora bella revolverit, quibus à Diocletiani ævo mare simul piraticis infestum habuere, & Bataviam Galliaque oras occupaverunt, tam ex Visurgis quàm ex Albis ostio investiti.

At gentis nomen quo Saxones dicuntur, unde inditum? Rejetti supra, qui à *Saxis* ducunt; nec minus explosis Suffridum Petri, qui lib. 2. de orig. Frison. cap. 5. tres nobis duces Macedonici exercitus finxit, Saxonem, Frisonem, & Brunonem, Hadoleriam appulsos, à quibus Saxones, Frisones & Brunwicensis gentium nomina retineant. Sed hæc commenta sunt, quibus auctor ille cætera quoque scripta sua liberaliter resperfit. Certius illi, qui à longis cultris gladiisque, quos *Saxs* patriâ linguâ dixere, quibusque accincti ibant in prælia, nomen genti adhasisse tradunt, haud secus, quàm à *quiri* hastili, Quirites appellati. Hæc Widechindi Corbeiensis, Gregorii Turonensis,

Gobellini nostri, Lipsii, Meibomii, Engelhusii sententia, quam dudum hoc versu consignavit Viterbiensis:

Ipse brevis gladius apud ipsos SAXA vocatur,

Unde sibi nomen SAXO peperisse notatur.

Quoniam hæc non tam de nomine contendere velim, cum multa ejusmodi nomina fortuito indita sint, quando de Saxonum origine inter recentiores convenit, eam non aliunde, quam ex indigenis Germanis arcessendam esse: et si apud Tacitum nulla Saxonum mentio sit. plures ille Germanorum gentes præterit, quæ à posterioribus demum scriptoribus proditæ; quales Turcilingi, Heruli, Scyri, aliæque, quas Odoacer aliique barbari Germanorum Reges in imperium invexere, claræ tunc demum, postquam bella aperuere. Id potius ex vetustis scriptoribus requirimus, quam bellicosa Saxonum gens fuerit.

Zosimus lib. 3. *Profecto Saxones omnes eas regiones incolentium barbarorum, & animi & corporum viribus, & laborum in præliis tolerantia fortissimi.* Haud dissimilia Orosius lib. 7. c. 32. & Paulus Diaconus perscripserunt: *Saxones esse gentem in Oceani littoribus & paludibus in viis sitam, virtute & agilitate terribilem.* Cætera eorum res terræ marique gestæ comprobant: Nam quâ tempestate Franci, eadem Saxones invalere, quantumque Franci perrupto Rhæni limite depulsi que Romanis protulere per Galliam regni fines, tantum Saxones, transito Albi & Visurgi, se per inferiorem Germaniam explicaverunt; tanquam alterius gentis fortuna cederet locum alteri, in imperium Romanum aliquando successuræ; sensimque in eam provinciarum amplitudinem emerferunt, ut Saxoniam triplicem fecerint, aliam Ostphalorum, aliam Angrivariorum, aliam Westphalorum; qui postremi etiam antiquorum Saxonum nomen obtinent apud Bedam, Marcellinum, D. Bonifacium, & Gregorium Pontificem ad *Alt Saxones* scribentem, nec alii à recentioribus scriptoribus agnoscuntur. Quoniam harum regionum populi non tam victi armis Saxonum, quam quod ultro in fœdus & Saxonum nomen concesserint; quique prius diversis nominibus Sicambri, Attuarii, Ampsivarii, Cherufci, Marfi, aliique dicebantur; iidem.

dem post exuto Francico nomine in Saxonum nomen & Rempubl. transferunt, donec ferocissima gens à Carolo M. postremum debellata Christi religionem susciperet, ac Francorum imperio trans Rhenum exspirante, Henricus Auceps & Otto M. imperium ad populares Saxones transferrent. Ita verò bellicosæ harum regionum gentes Franci & Saxones, extinctis Gothorum, Wandalorum, Longobardorum, Alemannorum, cæterorumque barbarorum per Europam regnis, constantissimum ac validissimum imperium tenuere, Francis per Galliam & Italiam, Saxonibus per Germaniam transrhenanam & Britanniam terrâ marique dominantibus; tanquam Virtus & Fortuna semper inter hos contendisse videantur. Quo nescio quid ad gentis nostræ gloriam aut illustrius inter monumenta posteritatis memorari, aut dignius aliquando post hæc præludia nostra excoli possit.

4. PIPINUM FUSO SPECTAVIT OVANTEM.] Quod Annales Francorum apud Reuberum nos docent: *Hoc anno, DCCLIII. Pipinus Rex cum exercitu magno Saxoniam ingressus est: & quamvis Saxones ei obstinatissimè resisterent, pulsati tamen cesserunt, & ipse usque ad locum Rimi, qui est super Wiseram, accessit. In qua expeditione Hildigarius Archiepiscopus interfectus est in monte, qui dicitur Viburg. Eadem pænè habet ad hunc annum Aimoinus.*

5. R. E. M. A.] In Annalibus Francorum, quos modò attulimus, Rimi nominatur. In Aimoino legitur: *At ipse, Pipinus, usque ad locum qui dicitur Rum, qui est super fluvium Wisuram, accessit, in qua expeditione Hildigarius Archiepiscopus interfectus est in monte qui dicitur Diburg. In Adonis Viennensis Chronico habes: Mox Pipinus Rex Francorum factus, bellum in Saxoniam movit: in quo Childegarius Episcopus à Saxonibus occisus est in castro Witberg. Victor Pippinus pervenit usque ad locum qui Rhime dicitur. In vita Caroli M. apud Pithæum, & Chron. Reginonis, Rimia, in Annal. Francorum apud Canisium Rimee, in diplom. S. Henrici Imp. An. MXIII. Rimi, & in literis B. Meinweri super fundat. Monast. in Abdinghoff An. MXXXI. datis, Rime, hodie Remen nuncupatur, ad Wernæ & Wisurgis confluentes in Comitatu Ra-*

venspergio, & Flotana præfectura non ignobilis vicus. Habuit olim cœnobium monialium titulo Vallis benedictionis, fundatum An. mclviii. de cuius translatione vid. Crantzii Metrop. lib. 8. cap. 9. & Hamelmanni Chron. Oldenburgense parte primâ cap. 21. ita Meibomius in not. ad Irmensulam. Hic etiam generalem conventum à Ludovico Rege Germaniæ An. dccccli. habitum putant, qui in Annal. Francorum apud Pithæum & Reuberum, loco *Nimia, Rimia* legunt, cum in ripa Visurgis nusquam sit *Nimia*, sed procul indè distet, si quidem Nihemium oppidum diœcesis Paderb. eo nomine intelligatur. Verba sunt hujusmodi: *Igitur in loco, qui appellatur Nimia, super amnem, quem Cornelius Tacitus scriptor rerum à Romanis in ea gente gestarum, Visurgim, moderni verò Wisuracha vocant, habito generali (Saxonum) conventu, tam causas populi ad se perlatas justo absolvit examine, quàm ad se pertinentes possessiones, judiciorum gentis decreto recepit.*

6. HILDIGARIQUE NECI VICTRICIA CASTRA SECTI.] Hildigarii, Archiepiscopi Colonienfis cædem, Francorum Annales ad unum omnes, quos & ego præ aliis sequor, in annum dccccli. conjiciunt, ex quibus Fuldenses ita narrant: *Pipinus iterum Saxonum perfidiâ provocatus, regiones eorum devastat: in qua expeditione Hildigarius Colonienfis Archiepiscopus à Saxonibus interimitur.* Locum necis designat Aimoinus Duburg, Annales Francorum apud Reuberum vocant *Viburg*, Annal. Canisiani *Castrum Viberg*, Ado Viennensis *Castrum Wisbergh*, Regino *Nigberg*, Gerhardus Cleinforgius *Iborg* interpretatur, castrum diœcesis Osnabrugensis. In vetustis Colonienfium tabulis apud Cæsarium Heisterbacensem dicitur *mons Wiburg*. Quem Meibomius in notis ad Irmensulam, & Bernardus Mallincrodus, Decanus olim Monasteriensis, non minus doctrinâ, quàm genere nobilis, lib. 2. de Cancellariis cap. 1. asserunt esse montem *Wedenberg*, hunc Bernardus Luderus in encomio urbis Mindæ, *Montem Vedegonis* appellat, horarii itineris spatium ad Visurgim, non procul Rhemâ, supra Mindam situm. Cæterum Hildigarium Carolus M. sepelivit in monte *Ovesberg*, teste Henrico de Hervordia lib. 2. c. 69. *Quem pro constantia fidei & re-*

& regni, Petrus Merfæus Cratepolius ait, *ab hostibus casum fuisse*. De anno obitus pluribus agit Ægidius Gelen. in Hierotheca Engelbertina.

Non immeritò hic quispiam requiret, quid Episcopi in castris, quid in bellis egerint, quorum vita Deo consecrata est ad cultum divinum, ad Cleri populique curam, utque gregi suo præsentés ac vigiles adsint? Alia illis militia præscripta est, in sacra toga, non militari sago. Arma eorum quibus pugnent pro Ecclesia Dei, quotidianum pro Regibus & populo sacrificium, publicæ statæque pro grege preces, libri sacri, ex quibus verbum Dei doceant, sacri Canones, ad quorum præscripta regant, sacrorum administratio, & quæ ejusmodi in hanc rem objici solent, imperitè magis, quàm prudenter. Quasi verò militia non sit etiam congregatio Christianorum hominum, quibus & hæc arma & subsidia Sacerdotum præstò esse debent in castris & bello, haud secus quàm aliis, qui domi remanent, & pro quibus milites pugnant. Ideò religiosissimi Reges & Imperatores sibi Episcopos, ut sacrorum præfides, & castrensiùm Sacerdotum moderatores adesse voluerunt; Sacerdotes verò tanquam animarum curatores, qui Sacramenta militibus administrarent. Quam in rem, ut cætera prætermittantur, sistimus Concilium Germanicum, auctoritate Zachariæ Pontificis, per Legatum ejus D. Bonifacium Archiepiscopum, Ratisbonæ sub Carolomanno Majore Domus, Caroli Martelli filio, & Caroli M. patruo xi. Kal. Maii, An. Christi dccxlii. habitum. Ita enim Can. ii. ejus Concilii prescribit: *Servis Dei per omnia armaturam portare vel pugnare, aut in exercitum & in hostem pergere, omnibus prohibuimus, nisi illis tantum, qui propter divinum mysterium, Missarum scilicet solemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda ad hoc electi sunt: Id est unum vel duos Episcopos, cum Capellanis & Presbyteris eorum, Princeps secum habeat, & unusquisque Præfectus unum Presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare, & indicare penitentiam possit.* Concil. General. tom. 17. Othlonus in vita D. Bonifac. lib. i. c. 41. & 42. Willibaldus cap. 10. Serarius lib. 3. not. 31. Benedictus Levita lib. 5. in præfat. Baron. ad An. dccxlii. Surius

rius in vita D. Bonifac. Nauelerus generat. 25. aliique de hoc celebri Episcoporum concilio.

Jam ante Hildigarium Coloniensem Episcopum, amiserat Moguntia Geroldum Episcopum suum in bello cæsum, uti ab Othlono relatum lib. 1. c. 41. Vastantibus quippe Thuringiam Saxonibus, Geroldum Moguntinum cum exercitu misit Carolomannus, quo in prælio cecidit Episcopus cum aliis. Id factum ut excuset Serarius, soliti, inquit, *fuere hi Principes etiam Episcopos ad bella, præsertim quæ contra infideles gererentur, quasi sacra forent, ducere, sed modum, & commissum Episcopi munus prætergressus videtur Geroldus, qui miscendo se præstantibus, arma induit.* Ideo in Ratisbonensi Synodo hæc præscripta, confirmataque mox in Liptinensi Concilio. eò inter Canones illos relatum: *Interdicimus servis Dei, ne pompato habitu, vel sagis, vel armis utantur. Quæ & Bonifacius epist. 105. ad Cudbertum Archiepiscopum à se cæterisque Episcopis statuta fuisse perferibit.*

Post ubi res ad priorem libertatem rediit, multique Episcopi, deserto grege suo, castra denuo secuti sunt, questus ipse populus supplicem Carolo M. libellum porrexit, hisce verbis, quæ ex Capitulis Carolinis Wormatiæ decretis recententur: *Flexis omnes precamur poplitibus Majestatem vestram, ut Episcopi deinceps, sicut hæctenus, non vexentur hostibus, sed quando vos nosque in hostem pergimus, ipsi propriis resideant in parochiis, Deoque fideliter famulari studeant, & eorum sacrosancta mysteria canonicè & Deo placitè peragere satagant, atque pro vobis ac cuncto exercitu vestro, unà cum omnibus sibi commissis orare viriliter, Missasque decantare, & Litanias atque eleemosynas facere decertent. Quosdam enim ex eis in hostibus & præliis vulneratos vidimus, & quosdam periisse cognovimus. Hæc vero valde periculosa, & oppido sunt cavenda. Quæ idcirco suggerimus, ne pro talibus vos & nos simul pereamus.* Et quæ in hunc modum libellus supplex exponit, lib. 6. c. 285. Capitulorum, tom. xx. Concil. General.

Ad ea respondit Carolus, promptum se quidem esse justæ petitioni satisfacere, sed hæc prius ad proximum synodalem conventum ac generale placitum, ubi plures Episcopi & Comites convenerint, referenda

renda esse. Igitur proximo Episcoporum & Comitum conventu hęc lege sancitum: *Carolus Dei gratiā Rex, Regni Francorum rector, devotus sanctę Ecclesię defensor, atque adiutor in omnibus; Apostolica sedis hortatu, omniumque fidelium nostrorum, ac maximē Episcoporum ac reliquorum Sacerdotum consultu, servis Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum & in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illis tantummodo, qui propter divinum ministerium, Missarum scilicet solemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt. Id est, unum vel duos Episcopos, cum capellanis presbyteris, Princeps secum habeat, & unusquisque Pręfectus unum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus iudicare, & indicare penitentiam possit.* lib. 7. Cap. Carolin. c. 91. tom. xx. Concil. General.

Ita verò Canon Ratisbonensis Concilii repetitus, & quod à Carolomanno patruo, id auctoritate quoque Caroli M. sancitum est. Sed non eo contentus Carolus M. aliā post lege hęc multò dilucidius sanxit. Referam decreti verba. *Secundā vice propter ampliorem observantiam, Apostolicā auctoritate, & multorum sanctorum Episcoporum admonitione instructi, sanctorumque Canonum regulis edocti, consultu videlicet omnium Nobilium nostrorum nosmetipsos corrigentes, posterisque nostris exemplum dantes: volumus, ut nullus Sacerdos in hostem pergat, nisi duo vel tres tantum Episcopi, electione ceterorum, propter benedictionem & prædicationem, & cum illis electi Sacerdotes, qui bene sciant populis penitentias dare, Missas celebrare, de infirmis curam habere, sacratique olei cum sacris precibus unctionem impendere, & hoc maximē providere, ne sine viatico quis de saculo recedat. Hi verò nec arma ferant, nec ad pugnam pergant, nec effusores sanguinum, vel agitatores fiant, sed tantum Sanctorum pignora, & sacra ministeria ferant, & orationibus pro viribus insistant, ut populus qui pugnare debet, auxiliante Domino, victor existat, & non sit Sacerdos sicut populus. Reliqui verò qui ad Ecclesias suas remanent, suos homines bene armatos nobiscum, aut cum quibus iusserimus, dirigant, & ipsi pro nobis, & cuncto exercitu nostro Missas, Litaniās, oblationes, eleemosynas faciant, orantes Deum cęli, ut proficiamus in itinere quo pergitur, victoresque Deo adminiculante existamus.* Gentes enim &

N

reges

reges earum, quæ Sacerdotes secum pugnare permiserunt, nec prævalerant in bello, nec victores extiterunt, quia non erat differentia inter laicos & Sacerdotes, quibus pugnare non est licitum. Hæc enim Galliarum, Spaniarum, Longobardorum, nonnullasque alias gentes, & reges earum fecisse cognovimus, qui propter prædictum nefandissimum scelus, nec victores extiterunt, nec patrias retinuerunt. Quam foveam caventes, malumus cum paucis & licitis, Domino opem ferente, victores existere, quàm cum multis & illicitis terga, quod absit, vertere, & cum prædictis gentibus perire. Qualis enim victoria datur, ubi Sacerdotes unâ horâ Dominica pertractant Mystera, & Christianis Dominicum porrigunt Corpus pro suarum animarum redemptione, & post Christianos, quibus hoc ministrare debuerant, aut paganos, quibus Christum predicare, propriis sacrilegisque manibus necant? Ita Carolus M. religiosissimus Imperator, quemadmodum hæc inter ejus Capitula & decreta recensentur ab Andegiso l. 7. c. 103. & tom. xx. Concil. General.

Quâ præclarâ Caroli M. constitutione multa ad omnem posteritatem memoranda traduntur. Nam præter sollicitudinem, quam pro militibus suis gessit, ne quis miles inter bella neglectus, & Sacerdotum ope destitutus periret, tum vel maximè Episcoporum auctoritati consultum voluit, ne suo imperio Episcopum quempiam ad castra evocaret: sed quem libera inter ipsos electio, aut Metropolitanæ judicium ad id castrense munus admoveret. Dum verò cæteros Episcopos, qui domi ad Ecclesias remanent, hortatur Carolus, ut homines suos bene armatos submittant ad exercitum, satis opinor demonstrat, quæ tum etiam Episcoporum potentia fuerit. Nec modò Geroldus Moguntinus Episcopus, sed & cæteri suo milite, suoque ductu cum regio exercitu processerint ad bella adversus Paganos, quæ ob id sanioribus deinde legibus coercita sint. At nihil in hac constitutione illustrius, quàm recognoscere, quam Carolus M. religionem coluerit. Reperias enim hæc tempestate, qui Carolum M. Catholicam cum Romano Pontifice religionem coluisse negant, quique id editis etiam hac super re libris per summam, nescio, insaniam, an impudentiam dicam, persuadere volunt.

volunt. Hic ego ut prætermittam, quam familiaritatem & conjunctionem religionis habuerit Carolus M. cum Hadriano Pontifice tot annis, quam cum Leone; quâ observantiâ Romanam sedem veneratus, ut ob id quater Romam profectus sit ad limina Apostolorum invisenda; quo cultu religionis Episcopatus Saxonix, collegia Sacerdotum, & cœnobîa Monachorum instituerit dotarique, & quæ innumera sunt ejusmodi. In præsens ad hæc Caroli decreta illos revoco. Intelligent hic sacrificium Missæ prisco majorum ritu, Episcoporum venerationem, discrimen inter Episcopos & Presbyteros, Sacerdotum potestatem in judicando absolvendoque, pœnitentiam quæ confitentibus injungitur, sacri Olei unctiorem, ne quis sine viatico hæc exeat è vita, oblationes ad altare, Sacerdotalem benedictionem, Litanias, & in his Sanctorum invocationem, Divorum patrocina ex cultu pignorum, quæ ob id in bello etiam circumferebant, Corpus Dominicum etiam sub una specie præbitum militibus. Antiqua hæc, ex quo Saxoniam Christi religionem primùm à Carolo accepit, indè ad nos continuâ successione Episcoporum, & perpetuitate religionis traducta, sed tam diversa & discrepantia à nova hujus sæculi doctrina, quàm heterodoxi à Catholicis, falsum à vero disjunguntur. Quantò nunc æquius ejusmodi scriptores, ac magistros novarum religionum, illo D. Hieronymi pronuntiato, ex epistola ad Pamachium & Oceanum, convenias. *Quisquis assertor es novorum dogmatum; queso te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod antè nescivimus? Usque in hanc diem sine vestra illa doctrina Christianus mundus fuit.* Mille & sexcenti sunt anni, ex quo orbis Catholicus à Christo & Apostolis, octingenti sunt anni, ex quo Saxoniam per Apostolicos viros, & Episcopos à Carolo M. introductos, hanc Catholicam fidem accepit. Igitur ut S. Hilarius lib. 6. de Trinit. *tarde hos Doctores atas nunc hujus sæculi protulit, serò hos habuit fides mea,* & omnium Majorum nostrorum.

7. FORTIS ET EXEMPLO CAROLUM.] Caroli M. paternis vestigiis inhærentis expeditionem ad confluentes

Wernæ & Vifurgis, literis consignavit ad annum DCCLXXXIV. Adelmus: *Rex autem congregato iterum exercitu in Saxoniam profectus est, celebratoque in castris natalitio Domini die, supra Ambram fluvium in pago Hutbagö, juxta castrum Saxonum, quod dicitur Skidrobürg, ad locum vocabulo Rum, quo Wisura & Waharna confluunt, populabundus accessit, &c.* Eadem ferè habent Annal. Francor. apud Reuberum. Et auctor vitæ Caroli M. apud Pithæum ait: *Inde abiens in Saxoniam, pervenit ad Rimia supra fluvium Wisora, ubi confluit Warana.* Annales Canifiani: *Tunc dominus Rex Carolus suprascriptum iter peragens, usque ad Rimee pervenit super fluvium Wiserah, ubi confluit Virharna.* Regino: *Pervenit super fluvium Wisaram, ubi confluit Waahna.* Poëta Anonymus:

— processit ad ostia Warnæ.

Quà fluit in Wisuram.

8. GENITORIS AVIQUE.] Superiorum Franciæ Regum bella cum Saxonibus gesta paulò antè attigimus, nunc de Caroli Martelli, & Pipini ejus filii expeditionibus breviter agamus. Et quidem Carolus Martellus Anno DCCXXI. Saxones vastavit. Annal. Fuldenf. Et Anno DCCXXXVII. eosdem tributarios fecit. Annal. Pithæi. Anno autem DCCXLV. Carlmannus & Pippinus simul Saxonum perfidiam, vastatâ eorum regione, ulciscuntur. Annal. Fuld. Anno DCCXLIIX. Pippino per Thuringiam ingressò Saxoniam supra fluvium Obacra, in loco qui dicitur Horoheim, Saxones occurrunt, &c. Annal. Pithæi. Anno DCCLIII. Pipinus iterum Saxonum perfidiâ provocatus regiones eorum devastat. Annal. Fuld. Annales Franc. apud Reuberum, Aimoinus. Anno DCCLVIII. Pipinus Rex in Saxoniam, ibi & firmitates Saxonum per virtutem introivit, in loco, qui dicitur Sithma. (Regino *Sitina* vocat, hodie *Süßen* / in diocesi Monasteriensi Nobilium de Ketteler fedes, nuncupatur.) Annales Francorum apud Canifium. Et victis Saxonibus tributum imposuit, ut trecentos equos singulis annis sibi solverent. Annal. Franc. apud Pithæum & Reuberum, Aimoinus. Quemadmodum olim quingentas vaccas inferendales à Clothario seniore, Clodovei filio, Chilperici patre, regia mensa inferre jussi fuerant, quæ ideo inferendales dicebantur, quòd singulis inferrentur annis. Aimoinus l. 4. c. 26. Fredegarius Scholasticus c. 74.

9. QUAM

9. QUAM QUOD RHEMORUM.] Henricus de Hervordia lib. 2. c. 69. affirmat *Rema* à Carolo M. templum esse conditum, locoque nomen inditum à *Rhemis*, urbe Archiepiscopali in Galliis, quod Meibomius facile se credere ait: fuisse enim familiare Carolo M. peregrina nomina nostris locis inferre. Sed ego potiùs à superioribus Francorum Regibus ad Visurgim beligerantibus, quàm à Carolo M. *Rema* hoc nomen impositum crediderim; cum satis sit cognitum, jam ante Carolum M. *Rema* nomen ad confluentes Wernæ & Visurgis extitisse. Hæc de *Rema*, quæ licet ad Paderbornenses propriè non pertineat, quia tamen Diocesis nostræ fines proximè contingit, & Mindensis Ecclesia pristinæ dignitatis statum, fatali rerum hoc sæculo conversione, jam amisit, jure vicinitatis eam nobis, quoad fas est, vendicamus.

